

TOLL ÉS KALAPÁCS

Az író utánajár kortársának és felszedi, mit az otthagy, észre nem vesz, elhullat, elfelejt: borzongó napkeltét, mámorító estét, egy szemvillanást, egy fél szót, melynek másik fele a lélekbe tört. Összegyűjti és utánunk hozza. Becsületes megtaláló... Hasznos, sokoldalú férfiú: varázsló, ki visszahozza ifjúságunkat, átmenti tegnapunkat a mába, orvos, ki Freudot megelőzve gyógyította már eredendő hisztériánkat és tanítómester (a legjobb, az egyetlen!), ki megérteti lelkünkkel önnön művelődésének történetét. És...?

*

És – semmi más? Hát – igen, kísérletezett más területen is, volt más is, mint „csak művész”, volt bíró, volt ügyész, volt kritikus és filozófus, *bírált* múltat, és jósolt jövőt, politikára is elragadtatta magát, s néha elszántan irányt mutatott. Be kell vallani: kevés sikerrel.

*

És mégis – a legjobbat remélem. – Létünk legsúlyosabb problémáitól, életünk legkiáltóbb tényeitől sem féltem az irodalmat. Nem féltem az aktualitásoktól sem.

A háborúra gondolok. A gyümölcsökre, miket az irodalom fáján ennek a háborúnak az érzéstelevénye érlelt. És nyom sehol, sehol semmi nyom. Egy-két színdarab, miknek erkölcsi kvalitása a háború egy percével sem ér fel, pár regény, melynek szerzői az írástudásukról ítélve – haditudósítók is lehettek volna... Én a háború *Cervantesét* várom és *Tolsztoját* ennek a Háborúnak és ennek a Békének.

*

És mást és sokkal többet is. Írásos bizonyosságát az *erkölcsi átértékelésnek*, irodalmi szankcióját az új eszméknek, mik a háborúban végre megszülettek és sírfeliratát végre meghalt ideológiáknak. *És mindez – irodalmi legyen!* Ha régi köntöse az új tartalomtól szertereped, ám termeljen új műfajokat is. De új köntösben, vagy régiben, legyen az számunkra még több mint eddig volt: hatalmas társunk a munkában, mikor építjük az új világot, melynek vezető gondolata: a Tisztelet.

Zord Idő, 1919. 3. szám